

Stavovi studenata visoke policijske škole o osobama homoseksualne orijentacije

Irma Kovčo Vukadin¹

Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Osobni stavovi stručnjaka koji su u profesionalnom kontaktu s homoseksualnim osobama utječu na njihovu voljnost i kvalitetu rada o čemu svjedoče rezultati brojnih istraživanja. Negativni stavovi prema homoseksualnim osobama mogu utjecati na odluke koje policijski službenici donose u svom postupanju čime sami krše anti-diskriminacijske norme koje trebaju štiti. Istraživanje ima dva specifična cilja: 1. utvrditi postojanje razlike u stavovima prema homoseksualnim osobama između studenata Visoke policijske škole i studenata ostalih studijskih programa i 2. utvrditi doprinos roda, dobi, kontakta sa homoseksualnim osobama, temeljnog političkog opredjeljenja, značaja religije i prisustvovanja vjerskim službama u objašnjenju stavova prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa. Istraživanje je provedeno u akademskoj godini 2014./15. u kojem su sudjelovali studenti Visoke policijske škole, pravnih fakulteta, socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije. Utvrđeni su negativniji stavovi prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata Visoke policijske škole. Značajni prediktori stavova prema lezbijkama kod studenata VPŠ su dob, kontakt i politika, a kod studenata drugih studijskih programa spol, kontakt, politika i religija. Značajni prediktori stavova prema gej muškarcima kod studenata VPŠ su spol, dob, kontakt i politika, a kod studenata drugih studijskih programa spol, kontakt, politika i religija.

Ključne riječi: stavovi, homoseksualne osobe, ATLG skala, studenti, Visoka policijska škola

¹ Autor za korespondenciju: Irma Kovčo Vukadin, Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, e-mail: irmakv@yahoo.com

UVOD

Homoseksualnost je povijesno i kros-kulturalno doživljavala različite reakcije u društvu, posebice u kontekstu medicinskog i kaznenopravnog definiranja. Značajno obilježje velikog broja suvremenih (posebno dominantno tradicionalnih) država je negativan stav prema homoseksualnosti, tj. prema svim oblicima seksualnosti koji odstupaju od heteroseksualnosti. Danas se tako koristi akronim LGBTI kako bi se opisali svi oblici ne-heteroseksualne orijentacije pri čemu „L” označava lezbijke, „G” gej muškarce, „B” biseksualne osobe, „T” transrodne osobe² te „I” interseksualne osobe³, odnosno, koriste se specifični pojmovi, ovisno o tome o kojoj se specifičnoj skupini govori⁴.

Stavovi prema osobama homoseksualne orijentacije plijene pažnju istraživača od druge polovice prošlog stoljeća zbog njihove povezanosti s ponašanjem. Negativni stavovi prema osobama homoseksualne orijentacije su povezani sa „anti-gay” ponašanjima, premda i drugi čimbenici moderiraju na ovaj odnos (Herek, 2000).

U znanstvenoj literaturi se primjećuje istraživanje nekoliko konstrukata koji se ponekad koriste sinonimno. Tako je Weinberg koncem šezdesetih godina prošlog stoljeća uveo termin homofobije da bi označio individualne negativne stavove i ponašanja prema homoseksualnim osobama (Herek, 2000). Otprilike u isto vrijeme se pojavljuje i termin heteroseksizam koji označava ideološki sistem koji homoseksualnost određuje inferiornom u odnosu na heteroseksualnost. Termin homofobija je pretrpio kritike iz razloga impliciranja da se negativni stavovi prema homoseksualnim osobama mogu objasniti iracionalnim strahovima i da prije predstavljaju oblik individualne psihopatologije nego društveno podržanih predrasuda. Herek je ponudio termin seksualne predrasude za opisivanje negativnih stavova prema ponašanju (LGBT), pojedincu i LGBT zajednicama zbog njihove ne-heteroseksualne seksualne orijentacije (Herek, 2000, 2009). Kao i druge predrasude, imaju tri osnovna obilježja: 1. radi se o stavu (procjeni ili prosudbi), 2. usmjeren je na društvenu skupinu i njene pojedince i 3. negativan je, tj. uključuje hostilnost ili ne-sviđanje. Herek smatra kako je termin „seksualne predrasude” prihvatljiviji od termina homofobija jer ne pretpostavlja motivaciju koja stoji u podlozi negativnih stavova. I drugi autori (Rosik, 2007) smatraju

2 Osobe čiji rodni identitet nije pripisiv njihovu spolu (Juras, 2011).

3 Osobe koje su rođene sa spolnim organima neodređena spola ili kombiniranim karakteristikama obaju spolova (Juras, 2011).

4 Tako se i u radu koriste pojmovi ovisno o skupini o kojoj pojedini autori govore ili, u smislu provedenih istraživanja, o specifičnim skupinama osoba ili specifičnim instrumentima. U Republici Hrvatskoj su ovi pojmovi definirani u Pojmovniku rodne terminologije (Borić, 2007).

kako nije u najboljem duhu znanosti patologizirati (u kontekstu značenja konotacija fobije) set vjerovanja i stavova u smislu diskreditiranja osoba koje ih imaju, premda se dozvoljava korištenje termina homofobija u političkom diskursu.

Osim termina seksualne predrasude, često se koristi i termin homonegativnost kao politički neutralan termin za koji psiholozi navode kako ne postoji općeprihvaćena definicija obzirom da se neki autori fokusiraju samo na kognitivne aspekte, a drugi uključuju i afektivne i kognitivne aspekte (Etchezahar i sur., 2016). Heteronormativnost je termin koji označava način na koji je heteroseksualnost normalizirana u društvu u smislu moći da definira druge oblike seksualnosti kao marginalne i abnormalne u suvremenom zapadnom društvu (Jackson, 2003).

ODREDNICE STAVOVA PREMA HOMOSEKSUALNIM OSOBAMA

Rod se smatra jednim od značajnijih prediktorskih obilježja stavova prema homoseksualnom osobama. Rezultati brojnih istraživanja ukazuju da muškarci imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama te da su njihovi stavovi prema gej muškarcima znatno negativniji od stavova prema lezbijkama (Etchezahar i sur., 2016; Cardenas i Barrientos, 2008; Herek, 1994; Yu, Xiao i Xiang, 2011; Miller i Kim, 2012, Mušica i sur., 2013). No, neki autori smatraju kako je važniji prediktor negativnih stavova prema homoseksualnim osobama vjerovanje o rodnim ulogama nego sam rod (Parrot, Adams i Zeichner, 2002; Brown i Henriquez, 2008).

Rezultati istraživanja povezanosti *dobi* i stavova prema osobama homoseksualne orijentacije nisu jednoznačni. Tako primjerice Hebl, Law i King (2010) navode kako vrlo mlade i starije osobe imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama od osoba srednje životne dobi. Herek (1994) nalazi veće seksualne predrasude prema osobama homoseksualne orijentacije kod osoba starije dobi, a Lyons, DeValve i Garner (2008) ne nalaze statistički značajnu povezanost dobi i stavova prema homoseksualnim osobama.

Poznato je da *obrazovanje* mijenja uvjerenja i vrijednosti (Astin, 1977, Chickering, 1970, prema Yu, Xiao i Xiang, 2011). Osobe s višom obrazovnom razinom su tolerantnije prema homoseksualnim odnosima od niže obrazovanih osoba, kako u SAD-u tako i u drugim zapadnim zemljama (Herek, 1984; Herek i Capitanio, 1996; Loftus, 2001; Treas, 2002). Osim razine obrazovanja i vrsta obrazovanja privlači sve veću pozornost znanstvenika. Tako Swank i Raiz (2010), govoreći o prihvaćanju homoseksualnih osoba među studentima socijalnog rada navode kako, premda studijski programi socijalnog rada nastoje eliminirati predrasude kod studenata, sposobnost visokoškolskog obrazovanja u smanjenju negativnih stavova u tom smislu još nije dovoljno jasna. Posebno interesantna skupina u smislu stavova su studenti tzv. *criminal justice*⁵ programa. Autori koji su se bavili stavovima ove skupine studenata pokazuju kako ovi studenti imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama od ostalih studenata (Miller, 2001; Olivero i Murataya, 2001; Ventura i sur., 2004; Cannon, 2005; Dantzker i Eisenman, 2007; Miller i Kim, 2012). Logično je postavljanje pitanja zašto je tome tako, tj. privlače li ovi studijski programi osobe koje imaju negativnije stavove ili se takvi stavovi formiraju upravo tijekom studija, te, možda još važnije pitanje, što se poduzima tijekom godina studiranja kako bi se ti stavovi promijenili.

Novija istraživanja (Owen i Wagner, 2008) pokazuju kako studenti „criminal justice“ programa pokazuju veću autoritarnost od studenata iz drugih područja studija pa Bjerregaard i Lord (2004) s pravom postavljaju pitanje vrijednosti obrazovanja u utjecaju na stavove prema etici u kaznenom pravosuđu.

Cannon (2005) nalazi kako je značajan prediktor stavova prema gej muškarcima činjenica jesu li pohađali neke predmete koji specifično obrađuju pitanja homoseksualnih osoba pa tako studenti koji su pohađali takve predmete imaju pozitivnije stavove prema homoseksualnim osobama. Osim posebnih predmeta, inkorporiranje homoseksualnih pitanja u postojeće predmete može poboljšati stavove prema homoseksualnim osobama.

Canon i Dirks-Linhorst (2006) su proveli istraživanje sadržaja criminal justice programa u odnosu na „pokrivanje“ pitanja relevantnih za sve manjine na način da su anketirali pročelnike

5 Vrlo je teško prevesti pojam „criminal justice“ obzirom da se radi o američkom obrazovnom sustavu koji je različit od hrvatskoga pa se iz tog razloga u radu koristi originalni termin. Criminal justice studijski programi obrazuju ne-pravne stručnjake za rad u sustavu kaznenog pravosuđa – u policijskim organizacijama ili drugim organizacijama za provođenje zakona, korekcijskom sustavu i probacijskom sustavu.

odjela takvih programa koji su navedeni na mrežnoj stranici Američkog udruženja za kriminologiju. Rezultati analize ukazuju na to da pitanja homoseksualnih osoba nisu potpuno integrirana u kurikulum criminal justice programa u usporedbi s pitanjima rase ili roda.

Miller i McDonald (2011) su napravili korak dalje pa su proveli istraživanje stavova pročelnika odjela prema homoseksualnim osobama na sveučilištima i visokim školama u jugoistočnoj regiji SAD-a. Pročelnici odsjeka su izabrani za sudionike iz razloga što oni odlučuju o ishodima učenja, opisima predmeta, vrsti ponuđenih predmeta i određuju nastavnike koji će držati određene predmete. Dobiveni rezultati ukazuju kako muški pročelnici imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama od pročelnica, stariji pročelnici imaju negativnije stavove od mlađih, bijelci imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama od ostalih. U odnosu na vrstu institucije se pokazalo kako pročelnici javnih institucija imaju pozitivnije stavove od pročelnika u privatnim institucijama, te kako pročelnici iz većih institucija imaju pozitivnije stavove od onih iz manjih institucija. Podaci o kurikularnim pitanjima pokazuju kako pročelnici u najvećem broju smatraju kako su neka pitanja homoseksualnosti ujedno i pitanja kaznenog pravosuđa, no samo jedna trećina govori o tome da su ta pitanja uključena u obvezatne predmete. Nadalje, svega nešto više od polovice sudionika dozvoljava predmetnom nastavniku da odluči hoće li ovu temu uključiti u predmet. U odnosu na izborne predmete, nešto manje od dvije trećine sudionika navodi kako su pitanja homoseksualnosti uključena u te predmete, a otprilike isti broj ih dozvoljava predmetnom nastavniku da odluči hoće li te teme uvrstiti u predmet. Od onih pročelnika koji su naveli da su pitanja homoseksualnosti prisutna u obveznim i izbornim predmetima, manje od trećine smatra da su te teme adekvatno obrađene. Rezultati o stavovima sudionika su izuzetno interesantni jer pokazuju kako nastavnici ne odstupaju od opće populacije u stavovima prema homoseksualnim osobama (u smislu razlika prema spolu, dobi i okruženju) što na neki način ne potvrđuje tezu o značaju razine obrazovanja za promjenu stavova u ovom području. Dapače, od nastavnika koji obrazuju buduće stručnjake iz područja kaznenog pravosuđa bi se očekivali pozitivniji stavovi prema homoseksualnim osobama od opće populacije. Ukoliko nastavnici potvrđuju negativne stavove, predrasude i stereotipe studenata prema homoseksualnim osobama, logično je za očekivati da će ponašanje budućih stručnjaka prema homoseksualnim osobama biti profesionalno i etički upitno. Onda i ne trebaju čuditi navodi o homofobnim stavovima policijskih službenika (Lyons i sur., 2005).

Miller, Forest i Jurik (2004) ispravno zaključuju kako odgovornost davanja znanja u svrhu korekcije mitova o homoseksualnim osobama leži na nastavnicima „criminal justice“ programa. Iako nastavnici ne mogu biti potpuno odgovorni za mijenjanje negativnih stavova studenata prema homoseksualnim osobama, oni su odgovorni za osposobljavanje studenata za kritičko promišljanje vlastitih negativnih stavova. Važno je da nastavno osoblje omogući obrazovanje koje konfrontira sve mitove i stereotipe u području kaznenog pravosuđa, uključujući i one koji se odnose na homoseksualnost te pitanja s kojima se homoseksualne osobe suočavaju u kaznenopravnom sustavu.

Fradella, Owen i Burke (2009) zaključuju kako nastavni programi „criminal justice“ studijskih programa još uvijek „zaostaju“ za nastavnim programima studijskih programa iz drugih područja društvenih znanosti u smislu zastupljenosti sadržaja o seksualnim različitostima te nude četiri moguća pristupa za adekvatno adresiranje tih pitanja u kontekstu kaznenog pravosuđa, neovisno o tome radi li se o budućim policijskim, korekcijskim ili probacijskim službenicima. Prvi pristup se odnosi na korištenje tzv. „poučljivih momenata“ koji podrazumijevaju da nastavnik prepozna situaciju koju može „iskoristiti“ za poticanje učenja i razvoja studenata po navedenim pitanjima. Drugi pristup podrazumijeva integriranje pitanja seksualne orijentacije u obvezne predmete što znači manje prilagodbe silabusa predmeta. Treći pristup se odnosi na uvođenje LGBT tema u postojeće predmete koji se bave različitostima, a četvrti pristup podrazumijeva razvoj novih izbornih predmeta koji će se baviti pitanjima veza između seksualnosti, prava i pravde.

Osim činjenice studiranja criminal justice programa, interesantno je pitanje postojanja razlika u toj skupini studenata obzirom na njihovo planirano područje zaposlenja. Ne postoji puno istraživanja na tu temu, a rezultati nisu jednoznačni. Olivero i Murataya (2001) nalaze kako studenti koji očekuju karijeru u policiji iskazuju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama od studenata koji očekuju karijeru u drugim područjima kaznenog pravosuđa dok Miller i Kim (2012) ne nalaze takve razlike.

U odnosu na stavove prema godini studiranja postoje različiti rezultati – tako neki autori nalaze veće prihvaćanje homoseksualnih osoba kod studenata viših godina studija (Cluse-Tolar i sur., 2004; Krieglstein, 2003; Hewitt i Moore, 2002), dok drugi ne potvrđuju tu tezu (Ryan, 2000; Ben-Ari, 1998).

Poznanstvo i prijateljstvo s osobama homoseksualne orijentacije se pojavljuje kao često ispitivan i značajan korelat stavova prema homoseksualnim stavovima. Tako rezultati brojnih istraživanja potvrđuju kako je veći kontakt sa homoseksualnim osobama povezan s većim prihvaćanjem homoseksualnih osoba (Herek i Glunt, 1993; Herek i Capitanio, 1996; Lyons, DeValve i Garner, 2008; Brown i Henriquez, 2008; Swank i Raiz, 2010; Miller i Kim, 2012). Miller i Kim (2012) nalaze kako je osobni kontakt s homoseksualnim osobama najjači prediktor pozitivnog stava prema homoseksualnim osobama.

Politička ideologija i pripadnost strankama se pokazuju značajnima u predviđanju stavova prema homoseksualnim osobama na način da konzervativci i republikanci iskazuju više razine predrasuda (Etchezahar i sur., 2016; Harper, 2007; Shackelford i Besser, 2007; Brown i Henriquez, 2008; DeRosa i Kochurka, 2006; Yang, 1998; Miller i Kim, 2012). Također se pokazuje kako osobe s višom razinom autoritarnosti te one desnog političkog opredjeljenja izražavaju negativnije stavove prema onima koji odstupaju od vrijednosti i načina života njihove skupine (Altemeyer, 1998) te ih percipiraju kao prijatnju tradicionalnim normama i vrijednostima (Duckitt i Sibley, 2010).

Religioznost se pokazuje povezanom s negativnim stavovima prema homoseksualnim osobama, bez obzira na način mjerenja (Etchezahar i sur., 2016; Basset i sur., 2005; Shackelford i Besser, 2007; Cardenas i Barrientos, 2008; Brown i Henriquez, 2008; Swank i Raiz, 2010; Miller i Kim, 2012). Uobičajene mjere religioznosti u ovom kontekstu su pitanja značaja koju vjera ima u životu pojedinca i frekventnost prisustvovanja vjerskim obredima. Osobe kojima vjera ima veći značaj u životu i koji frekventnije pohađaju vjerske službe imaju veće seksualne predrasude od drugih (Herek i Capitanio, 1996).

Rosik (2007) na uzorku studenata kršćanskog fakulteta u Kaliforniji ističe kako, premda sudionici njegovog istraživanja izražavaju snažnu negativnu moralnu evaluaciju homoseksualnog ponašanja, iskazuju i donekle homopozitivne stavove prema pitanjima građanskih prava homoseksualnih osoba što po njemu ukazuje na to da za određene konzervativne kršćane postoji mogućnost istovremenog postojanja i tolerancije i predrasuda prema homoseksualnim osobama.

OPSEG NASILNE VIKTIMIZACIJE LGBT OSOBA

Bez obzira na razvoj ljudskih prava i nacionalnu implementaciju međunarodnih standarda koji jamče jednakopravnost te zabranjuju diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije, osobe drugačije seksualne orijentaciju su i dalje diskriminirane i viktimizirane zbog svoje orijentacije. Svaka nasilna viktimizacija ima negativne posljedice za žrtvu, no smatra se kako nasilna viktimizacija homoseksualnih osoba ima još negativnije posljedice. Utvrđivanje incidencije nasilne viktimizacije generalno (a posebice za tzv. manjinske skupine) je prilično izazovan zadatak i obično se u tu svrhu znanstvenici više oslanjaju na viktimizacijske studije nego na statističke pokazatelje obzirom da na visoku tamnu brojku koja je karakteristična za službene statističke pokazatelje. Iz tog razloga se u nastavku prikazuju rezultati nekoliko viktimizacijskih studija.

Katz-Weise i Hyde (2012) su napravili meta analizu kvantitativnih istraživanja čiji su rezultati objavljeni na engleskom jeziku u razdoblju od 1992. do 2009. godine. Nakon selekcije radova koja je obavljena u nekoliko koraka, u analizu su uključena 164 istraživanja s 228 uzoraka i ukupno 503.826 sudionika. Cilj ove meta-analize je bio dati odgovor na sljedeća pitanja: koja je prevalencija viktimizacije LGBT osoba, postoje li promjene u prevalenciji viktimizacije u odnosu na 1992. godinu (za američki uzorak jer je tada napravljena meta analiza američkih istraživanja); kakvu vrstu viktimizacije doživljavaju LGBT osobe; postoje li razlike u prevalenciji određenih oblika viktimizacije obzirom na dob ili etnicitet uzorka? U analizu vrste viktimizacije je bilo uključeno 186 neovisnih uzoraka (27% adolescenti i mlađe odrasle osobe, 56,7% punoljetne osobe i 16,3% mladi i odrasli). Rezultati analize 24 oblika viktimizacije pokazuju raspon od 5% (pljuvanje) do 55% (verbalno uznemiravanje). Različiti oblici direktne nasilne viktimizacije se kreću od napada s oružjem (14%), preko razbojništva (19%), imovinskog nasilja (24%), seksualnog napada (27%), fizičkog napada (28%), do fizičke viktimizacije od strane obitelji (33%). O generalnoj viktimizaciji izvještava 43% sudionika istraživanja, a o policijskoj viktimizaciji 19%. Pronađene su određene rodne razlike u odnosu na vrstu viktimizacije – imovinsko nasilje je znatno zastupljenije u muškim uzorcima, dok je školska viktimizacija zastupljenija u muškim uzorcima samo u američkim studijama. U odnosu na promjene u incidenciji viktimizacije tijekom vremena, nađeno je kako je, ukupno gledano, godina prikupljanja podataka značajan moderator u incidenciji seksualnog nasilja od strane članova obitelji, viktimizacije u školi i viktimizacije u odnosu, dok je u američkom uzorku godina prikupljanja

podataka značajan moderator za incidenciju seksualnog nasilja, fizičke viktimizacije od strane članova obitelji i seksualnog napada od strane članova obitelji. Nijedan analizirani oblik viktimizacije se nije tijekom vremena smanjio.

U cilju utvrđivanja razlika u viktimizaciji između heteroseksualnih i LGB osoba je bilo uključeno 65 studija, tj. 85 neovisnih uzoraka sa ukupno 398.403 sudionika (13.553 LGB osoba i 384.850 heteroseksualnih osoba; 33,7% adolescenata, 51,2% odraslih i 15,1% mladi i odrasli). Prema dobivenim rezultatima, LGB osobe doživljavaju veću viktimizaciju od heteroseksualnih osoba (i generalno i u američkom uzorku). Razlika nije pronađena jedino u viktimizaciji od strane policije. U smislu roda sudionika je pronađena razlika koja svjedoči o većoj viktimizaciji LGB muškaraca, a analiza prema godini istraživanja u ukupnom uzorku ne utječe na viktimizaciju, dok je u američkom uzorku nađeno da se vremenom povećavaju razlike u seksualnom uznemiravanju i viktimizaciji u radnom okruženju.

U analizu postojanja razlika u viktimizaciji obzirom na vrstu manjine kojoj pripadaju (lezbijke i gej muškarci kao jedna skupina i biseksualne osobe kao druga skupina) je bilo uključeno 15 studija sa 16 neovisnih uzoraka i ukupno 4.678 sudionika (3.332 lezbijki/gej muškaraca i 1.346 biseksualnih osoba). Lezbijke i gej muškarci su doživjeli više diskriminacije od biseksualnih osoba, dok u verbalnom uznemiravanju, seksualnoj viktimizaciji, verbalnom uznemiravanju od strane članova obitelji, fizičkoj viktimizaciji od članova obitelji i seksualnoj viktimizaciji od strane članova obitelji nisu postignute statistički značajne razlike.

Za europski prostor su interesantni rezultati istraživanja koje je provela Agencija Europske unije za temeljna prava⁶ (FRA, 2014) prema kojima se LGBT osobe suočavaju s preprekama u konzumiranju svojih temeljnih prava. Mnoge LGBT osobe izvještavaju o iskustvima diskriminacije u različitim područjima života, posebice u zapošljavanju u obrazovanju. Također, mnogi izvještavaju o doživljenoj viktimizaciji i uznemiravanju, najčešće na javnim mjestima (hrvatski sudionici istraživanja u najvećem postotku smatraju kako je posljednji nasilni incident bio djelomično ili u potpunosti uzrokovan njihovom seksualnom orijentacijom – 69% za razliku od najnižeg postotka koji je zabilježen u Švedskoj – 46%). U smislu vrste nasilja je najprisutnije prijetnja fizičkim nasiljem (50%), fizički napad (29%), prijetnja fizičkim i seksualnim nasiljem (11%), fizički i seksualni napad (3%), seksualni

6 Online istraživanje provedeno 2012. godine u 27 EU država i Hrvatskoj u kojem su sudjelovale punoljetne LGBT osobe.

napad (3%) te prijetnja seksualnim napadom (2%). No, unatoč tome, rijetko prijavljuju slučajeve vlastite diskriminacije, viktimizacije ili uznemiravanja policiji ili drugim službama. U godini koja je prethodila istraživanju, 6% sudionika je napadnuto ili im se prijetilo nasiljem što djelomično ili u potpunosti pripisuju svojoj seksualnoj orijentaciji. Osim takvih oblika viktimizacije, 19% sudionika izvještava da su bili žrtve uznemiravanja zbog svoje seksualne orijentacije. Nadalje, samo jedan od pet ozbiljnih slučajeva nasilja koje su sudionici doživjeli u godini koja je prethodila istraživanju je prijavila slučaj policiji. Kao razloge neprijavlivanja najozbiljnije viktimizacije navode sljedeće: mislili su da policija neće ništa napraviti (43%), mislili su da policija ne može ništa napraviti (32%), nije se radilo o dovoljno ozbiljnom/teškom događaju (30%), bilo ih je strah homofobne reakcije policije (29%), bilo ih je sram, bilo im je neugodno, nisu željeli da itko dozna (29%), strah od počinitelja, strah od ponovne viktimizacije (25%) itd.

Istraživanje provedeno na hrvatskom uzorku LGBTIQ osoba u Zagrebu, Rijeci i Osijeku (Pikić i Jugović, 2006) pokazuje kako je polovica sudionika (N=202) u razdoblju od 2002. do 2005. godine doživjelo neku vrstu nasilja, a 15% ih je bilo žrtvom fizičkog nasilja. Osobe koje su doživjele napade i ograničavanja slobode zbog svoje seksualne orijentacije su, u usporedbi s onima koji nisu doživjeli takva ponašanja, anksioznije, depresivnije i nižeg samopoštovanja.

Bosnić, Žegura i Jelić (2013) su provele istraživanje na uzorku muškaraca i žena homoseksualne i biseksualne orijentacije i nalaze podatak da je 55% sudionika doživjelo neki oblik nasilja, što je sukladno nalazima istraživanja koje su provele Pikić i Jugović (2006).

Postojeća istraživanja se uglavnom fokusiraju na utvrđivanje incidencije nasilne viktimizacije LGBTI osoba od strane heteroseksualnih osoba, no znatno je manje istraživanja koja analiziraju neke oblike viktimizacije koja predstavljaju veliki interes istraživača u heteroseksualnoj populaciji (primjerice, partnersko nasilje).

STAVOVI STRUČNJAKA

Osobni stavovi stručnjaka koji su u profesionalnom kontaktu s homoseksualnim osobama utječu na njihovu voljnost i kvalitetu rada o čemu svjedoče rezultati brojnih istraživanja (Barrett i McWhirter, 2002; Saulnier, 2002; Krieglstein, 2003). Rezultati provedenih istraživanja pokazuju da npr. socijalni radnici koji imaju negativne stavove prema homoseksualnim osobama imaju poteškoće u pružanju kompetentnih usluga i podrške homoseksualnim klijentima. I kod psihologa je nađeno kako negativniji stavovi interferiraju s učinkovitom procjenom klijenta i izborom prikladnih tretmanskih ciljeva ili tehnika savjetovanja (Swank i Raiz, 2010). Cannon i Dirks-Linhorst (2006) navode kako su stručnjaci iz područja kaznenog pravosuđa učinkoviti u svojim interakcijama sa zajednicom toliko koliko im to dozvoljava njihovo obrazovanje, obučenosť (u smislu treninga) i osobni stavovi. Negativni stavovi prema homoseksualnim osobama mogu utjecati na odluke koje donose u kaznenopravnom sustavu čime se narušavaju principi socijalne pravde (Bernstein i Kostelac, 2002; Lyons i sur., 2005). Tako jedna državna odvjetnica iz Filadelfije (Smith, 2002) navodi kako se prema LGBT osobama postupa na neadekvatan način u kaznenom postupku i govori o neprikladnom ponašanju policije, sudaca i ostalih sudskih službenika koji često ismijavaju LGBT osobe i odnose se prema njima bez poštovanja. Osim negativnih stavova prema LGBT osobama koje se u kaznenopravnom sustavu nađu u ulozi počinitelja i žrtve, negativni stavovi postoje u institucijama kaznenog pravosuđa i prema stručnjacima koji u njima rade. Tako su diskriminaciji, neprijateljskom radnom okruženju i poteškoćama u napredovanju izloženi LGBT državni odvjetnici i suci (Biskupic, 2006, prema Fradella, Owen i Burke, 2009).

Policija je prva društvena služba kojoj bi se homoseksualne osobe trebale obratiti u slučaju viktimizacije. U kontekstu policijskog postupanja osobe homoseksualne orijentacije, prema međunarodnim standardima, spadaju u skupinu tzv. posebno osjetljivih skupina pa zahtijevaju posebno obazrivo postupanje. U trenutku prijave viktimizacije postoji određeni konflikt uloga za policijske službenike – policijski službenici trebaju pružiti pomoć žrtvi kaznenog djela s jedne strane, a s druge strane trebaju provjeriti sve činjenice i dokaze (načelo traženja materijalne istine) koji potvrđuju navode osobe koja prijavljuje vlastitu viktimizaciju što kod osoba koje prijavljuju vlastitu viktimizaciju može stvoriti osjećaj nepovjerenja.

Osobe homoseksualne orijentacije su nevoljnije za prijavu vlastite viktimizacije od ostalih žrtava kaznenih djela (Williams i Robinson, 2004; Gerstenfeld, 2004; Herek, Cogan i Gillis, 2003; Bernstein i Kostelac, 2002, Pikić i Jugović, 2006), posebice kada se radi o specifičnim vrstama kaznenih djela kod kojih je i u heteroseksualnoj populaciji niska stopa prijavljivanja (npr. silovanje muškaraca, Javaid, 2015). Neki od razloga koje navode su sram, nepovjerenje u policiju, osjećaj da policija neće njihove tužbe uzeti ozbiljno (Bourne i sur., 2010), strah od dodatne zlostave od pružatelja usluga (Leonard i sur., 2008, Dwyer, 2011), strah od okrivljavanja žrtve za vlastitu viktimizaciju, strah od otkrivanja seksualne orijentacije te detalja o seksualnom identitetu i životu okolini i javnosti (Popov i sur., 2011). To je posebno slučaj u situaciji viktimizacije u intimnoj vezi (posebno kada osoba nije deklarirana kao osoba homoseksualne orijentacije). Strah od neadekvatnog reagiranja policije je značajno utemeljen u posrednom, a ne neposrednom iskustvu (Myers, Forest i Miller, 2004). Pikić i Jugović (2006) izvještavaju kako je četvrtina LGBT osoba koje su prijavile svoju nasilnu viktimizaciju policiji, doživjelo neugodu.

Miles-Johnson (2013) je ispitala kako seksualni identitet utječe na voljnost za prijavljivanje vlastite viktimizacije na uzorku od 329 osoba (147 posjetitelja noćnog kluba koji je poznat kao klub za LGBTI osobe i 182 osobe koje su sudjelovale u online istraživanju) u Brisbanu (Queensland, Australija). Autorica nalazi statistički značajne razlike između LGBTI i heteroseksualnih osoba na način da na voljnost LGBTI osoba da prijave vlastitu viktimizaciju znatno više utječe uvjerenje o homofobiji u policiji. Ovo uvjerenje o homofobiji policije je donekle logično imamo li na umu tvrdnju koju iznose LeVay i Baldwin (2012) da je homofobija na individualnoj razini usko povezana s normama i pravilima koja vrijede u kulturi iz koje pojedinac dolazi te koliko je njegova sredina liberalna, odnosno patrijarhalna i heteronormativna. Ako imamo na umu da je policija po definiciji konzervativna služba društva (obzirom da spada u dio izvršne vlasti, tj. provodi postojeće zakone) te njenu naglašenu maskulinitet (broj policijskih službenica se uglavnom kreće do 20%) koja podržava rodne stereotipe (što čini jedan od elemenata onoga što se naziva policijskom kulturom), jasna je logika uvjerenja (ili predrasude) o homofobiji u policiji. S druge strane pak, ako se uzme u obzir međunarodno prihvaćena krilatica policijske službe – služiti i štiti te pretpostavka profesionalnosti u radu policijskih službenika (a što podrazumijeva nepristranost, tj. jednakost u postupanju te obrazovanje i osposobljavanje za rad sa tzv. posebno osjetljivim skupinama u društvu u koje spadaju i osobe homoseksualne orijentacije), onda bismo trebali očekivati upravo suprotno, tj. nepostojanje „homofobnih“ stavova prema homoseksualnim osobama. Osim toga, suvremene doktrine policijske

uloge u društvu (poput modela „community policing“ ili „problem-oriented policing“) se značajnim dijelom odmiču od isključivo reaktivne djelatnosti prema proaktivnom pristupu rješavanju problema građana, tj. sudjelovanja u održavanju i poboljšavanju kvalitete života građana. U tom kontekstu je poštivanje različitosti osnovni preduvjet kvalitetnog postupanja (više u Bernstein i Wulff, 2014).

Neprijavljivanje viktimizacije od strane LGBTI osoba ima različite negativne posljedice, kako individualne, tako i društvene. Osim individualnih posljedica koje se generalno mogu opisati potvrđivanjem položaja ranjivosti u društvu i ne zadovoljavanja potreba koje su nastale kao rezultat viktimizacije, društvene posljedice se mogu promatrati s razine policijske organizacije kao dijela izvršne vlasti i politika u društvu. U kontekstu policijske organizacije neprijavljivanje viktimizacije LGBTI osoba znači održavanje aktualnog stanja heteronormativnosti i percepcije LGBTI viktimizacije kao problema male incidencije koji onda ne podrazumijeva određivanje posebnih resursa u smislu osvještavanja i dodatne specijalizacije policijskih službenika za adekvatno postupanje prema takvim žrtvama. Nadalje, niska prijavljivanost također ne potiče stvaranje odgovarajućih politika na razini policijske organizacije ili zajedničkih politika postupanja na razini više relevantnih organizacija (politike suzbijanja takve vrste viktimizacije u društvu). Niska prijavljivanost viktimizacije također rezultira u malom broju osuda takvog ponašanja u kaznenopravnom sustavu što opet šalje neadekvatnu poruku članovima društva jer se podržava percepcija sporadičnosti takvog ponašanja. I konačno, niska prijavljivanost viktimizacije, zbog svega prethodno navedenog, ne doprinosi percepciji problema koja bi dovela do njene političke analize i uvrštavanja u političke agende. Ne prijavljivanje viktimizacije ne smije biti opravdanje za neaktivnost društva po pitanju adekvatne zaštite LGBTI osoba od viktimizacije iz razloga što se kvaliteta društva prepoznaje po tome koliko brine za svoje najranjivije skupine, a LGBTI osobe zasigurno spadaju u tu kategoriju.

Govoreći o SAD-u, Lyons, DeValve i Garner (2008) navode kako, povijesno gledano, postoji prilična napetost u odnosima između policije i osoba homoseksualne orijentacije što ilustriraju slučajem racije homoseksualnog okupljanja i policijskim uznemiravanjem još 1969. godine te u kontekstu tog odnosa ističu logičnost regrutiranja homoseksualnih osoba u policiju, što je prvo napravila policija New Yorka 1999. godine, a što su slijedile i neke druge policijske organizacije u SAD-u. No, zapošljavanje osoba homoseksualne orijentacije u policijske organizacije je donijelo cijeli niz problema koji svjedoče o neadekvatnom prihvaćanju policijskih službenika unutar

policijske organizacije što govori o neskladu između javno proklamiranih vrijednosti i politika suvremenih policijskih organizacija i prakse te opravdava uvjerenja osoba viktimiziranih zbog vlastite seksualne orijentacije. U smislu značaja teme jednakopravnog statusa homoseksualnih policijskih službenika je interesantno spomenuti Akcijsku ligu gej policijskih službenika (The Gay Officers Action League – GOAL) koja je osnovana 1982. godine u New Yorku s ciljem rješavanja pitanja i potreba policijskih službenika homoseksualne orijentacije. Misija ove lige ima tri glavne aktivnosti: 1. pružati podršku aktivnim i umirovljenim homoseksualnim osobama zaposlenim u službama za provođenje zakona; 2. educirati i senzibilizirati ne LGBT policijske službenike/osoblje u odnosu na pitanja zapošljavanja LGBT osoba i pružanju usluga LGBT zajednici u cijelosti; 3. promovirati pozitivne odnose između policije i LGBT zajednice kroz različite usluge u zajednici i edukacijske forume s posebnim naglaskom na principe pravde, pravičnosti i jednakosti. Lyons, DeValve i Garner (2008) u svom istraživanju nalaze kako policijski rukovoditelji (police chiefs) priznaju vlastitu odgovornost za prihvatanje homoseksualnih osoba u svoje redove, no isto tako imaju uvjerenje da je homoseksualnost „moralno neukusna“.

U posljednjih nekoliko desetljeća stavovi policijskih službenika prema homoseksualnim osobama nisu bili predmetom interesa znanstvenika, što je interesantna spoznaja, no primjećuje se određeni interes za pitanje stavova heteroseksualnih policijskih službenika prema homoseksualnim policijskim službenicima (Bernstein i Kostelac, 2002; Lyons, DeValve i Garner, 2008; Miller, Forest i Jurik, 2004; Loftus, 2008; Belkin i McNichol, 2002, Myers, Forest i Miller, 2004) što je vjerojatno posljedica promjena u politikama zapošljavanja homoseksualnih osoba u policijske organizacije.

U smislu hrvatskih istraživanja je autorici poznato samo jedno istraživanje čiji uzorak, osim učenika medicinskih škola i zaposlenika u sektoru zdravstva, obuhvaća kadete Policijske škole (srednjoškolska razina obrazovanja) i policijske službenike zaposlene na radnim mjestima srednje stručne spreme (Kozjak Mikić i Petković, 2015). Autorice su ispitivale stavove prema istospolno orijentiranim osobama među učenicima i zaposlenicima u sektorima zdravstva i policije (N=990). Dobiveni rezultati ukazuju na postojanje razlika s obzirom na objekt stava – kada su objekt stava lezbijke, sudionici iz sektora zdravstva pokazuju znatno pozitivniji stav u odnosu na sudionike iz sektora policije. Kada su objekt stava gej muškarci, stavovi sudionika su znatno pozitivniji od stavova sudionika, kao i stavovi zaposlenika u odnosu na učenike. Također, autorice nalaze kako se

negativni stavovi relativno dobro mogu predvidjeti i na osnovu uvjerenja sudionika o mogućnosti voljnog odabira vlastite seksualne orijentacije, izostanka prethodnog kontakta s osobom istospolne orijentacije te religioznosti u skladu s crkvenim učenjem.

Stavovi policijskih službenika prema osobama homoseksualne orijentacije su izuzetno važni u postupanju u slučaju viktimizacije osoba homoseksualne orijentacije iz razloga što, bez obzira na organizacijsku posvećenost provođenju pozitivnih pravnih propisa, osobni stavovi se mogu reflektirati u ponašanju na neverbalnoj razini što može sekundarno viktimizirati osobu.

U smislu poboljšanja postupanja policije u slučajevima zločina iz mržnje nad LGBT osobama, Juras (2011,24) navodi sljedeće preporuke:

1. „Žrtvi zločina iz mržnje policijski službenici trebaju predložiti medicinsku pomoć.
2. Policijski službenik prema žrtvi treba postupati obzirno, ostavljajući joj dovoljno vremena da se smiri nakon što je doživjela zločin iz mržnje.
3. Detaljan obavijesni razgovor sa žrtvom nasilja iz mržnje najbolje je obaviti nakon liječničkog pregleda i nakon što osoba više nije u stanju šoka.
4. Treba znati da žrtva nije dužna policijskim službenicima iznijeti svoju spolnu orijentaciju ili detalje o spolnom životu, ali da su policijski službenici i dalje dužni zaprimiti prijavu na temelju onih okolnosti koje je žrtva kao prijavitelj kaznenog djela navela. Žrtve zločina iz mržnje nerado govore o svojoj spolnoj orijentaciji ili iznose detalje o svojem spolnom životu, a policijski službenik ne smije ih na to prisiljavati.
5. Policijski službenik treba jamčiti zaštitu privatnosti žrtvama zločina iz mržnje i osigurati razinu povjerenja koju treba tijekom cijelog postupka i očuvati.
6. Policijski službenici trebaju surađivati s nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom žrtava zločina iz mržnje.
7. Protiv žrtava zločina iz mržnje policijski službenici ne trebaju podnositi prekršajne prijave zbog remećenja javnog reda i mira, kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija.

8. Posebnu brigu policijski službenici trebaju voditi o maloljetnim žrtvama zločina iz mržnje.
9. Protiv počinitelja potrebno je napisati posebno izvješće, odnosno kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu u kojoj je naznačeno da su kaznena djela počinjena iz mržnje.“

CILJ ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje ima dva cilja:

1. utvrditi postoje li razlike u stavovima prema homoseksualnim osobama između studenata Visoke policijske škole (dalje u tekstu VPŠ) i studenata ostalih studijskih programa;
2. utvrditi doprinos roda, dobi, kontakta sa homoseksualnim osobama, temeljnog političkog opredjeljenja, značaja religije i prisustvovanja vjerskim službama u objašnjenju stavova prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa.

ISTRAŽIVAČKA PITANJA I HIPOTEZE

1. Postoje li razlike u stavovima studenata VPŠ prema homoseksualnim osobama u odnosu na studente drugih studijskih programa? Sukladno rezultatima inozemnih istraživanja, očekuju se negativniji stavovi studenata VPŠ.
2. Koje od ispitivanih varijabli doprinose objašnjenju stavova prema homoseksualnim osobama kod studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa? Očekuje se značajan doprinos roda, dobi, kontakta sa homoseksualnim osobama, temeljnog političkog opredjeljenja, značaja religije i prisustvovanja vjerskim službama u objašnjenju stavova prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa.

METODE RADA

Uzorak

Podaci koji se koriste u ovom radu su dio međunarodnog istraživanja „Stavovi studenata o kriminalitetu, kažnjavanju u homoseksualnosti“ koje se provodi u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Kaliforniji i Teksasu. Cilj istraživanja je utvrditi i usporediti stavove studenata – budućih stručnjaka u kaznenom pravosuđu prema navedenim temama. U SAD-u uzorak čine studenti „criminal justice“ studijskih programa, a u Hrvatskoj i zemljama regije uzorak čine studenti visokoškolskih institucija za obrazovanje policijskih službenika, studenti prava te studenti tzv. po-mažućih profesija koji se mogu zaposliti u službama kaznenog pravosuđa kao ne-pravni stručnjaci (studenti socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije).

Istraživanje je provedeno tijekom akademske godine 2014./15. na način da su studenti Visoke policijske škole anketirani u „papir olovka“ formatu, a studenti drugih studijskih programa su sudjelovali u online anketi. Ovakav način je odabran iz razloga nevoljnosti sudjelovanja studenata Visoke policijske škole u online anketama. Za provođenje istraživanja je pribavljena suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Studenti Visoke policijske škole su anketirani na način da su profesori koji realiziraju nastavu na različitim studijskim godinama zamoljeni da na početku nastave anketari provedu anketiranje. Studenti drugih studijskih programa su na sudjelovanje u istraživanju pozvani preko mrežnih stranica svojih fakulteta i e-mail pozivom na zajedničke adrese studijskih godina (na onim fakultetima na kojima postoje).

Ukupan uzorak je činilo 440 studenata, no obzirom da su se svi studenti Visoke policijske škole deklarirali kao heteroseksualne osobe, iz uzorka studenata drugih studijskih programa su isključene osobe koje su se deklarirale kao homoseksualne osobe (N=10), biseksualne osobe (N=12) i drugo (N=1) tako da konačni uzorak sudionika čini ukupno 417 studenata. Struktura uzorka obzirom na vrstu studija svjedoči o najvećoj zastupljenosti studenata VPŠ (33,8%), a zatim po zastupljenosti slijede studenti prava (29,7%), psihologije (21,1%), socijalne pedagogije (13,9%)

i socijalnog rada (1,4%). Visoka policijska škola u Zagrebu jedina nudi preddiplomski i diplomski studij kriminalistike (stručni studij) koji dominantno upisuju policijski službenici (u istraživanju je sudjelovalo 61% studenata preddiplomskog studija i 39% studenata diplomskog studija). Studiji socijalne pedagogije (u istraživanju je sudjelovalo 53,4% studenata preddiplomskog studija i 46,6% studenata diplomskog studija) i socijalnog rada (u istraživanju su sudjelovali studenti preddiplomskog studija N=6) postoje samo na Sveučilištu u Zagrebu. U istraživanju su sudjelovali studenti prava (studiji prava su integrirani) Sveučilišta u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu te studenti psihologije (u istraživanju je sudjelovalo 63,6% studenata preddiplomskog studija i 36,4% studenata diplomskog studija) sveučilišta u Zagrebu, Osijeku i Rijeci. Opći podaci o sudionicima su prikazani u Tablici 1 iz koje je razvidno kako, ukupno gledano, žene čine dvije trećine uzorka (koje su znatno manje zastupljene u skupini studenata VPŠ⁷), prosječne dobi od 25 godina (studenti VPŠ su stariji). Nešto manje od polovice sudionika ima homoseksualne poznanike ili prijatelje (studenti VPŠ znatno rjeđe od studenata drugih studijskih programa), skoro dvije trećine ih je liberalnog ili umjereno liberalnog političkog opredjeljenja (studenti VPŠ znatno češće umjerenog), većina sudionika se u religijskom smislu identificira sa katolicizmom i kršćanstvom, najvećem broju sudionika religija nema veliku važnost u životu (studentima VPŠ ima veću nego studentima drugih studijskih programa) te većina skoro nikada ne prisustvuje vjerskim službama (studenti VPŠ češće sudjeluju jednom mjesečno, a studenti drugih studijskih programa jednom tjedno).

⁷ manja zastupljenost žena u uzorku studenata VPŠ je razumljiva i reflektira generalno nižu zastupljenost žena u policiji – 2013. godine je u MUP-u RH bilo zaposleno 17,2% policijskih službenica (Balgač, 2014).

Tablica 1. Opća obilježja uzorka

		Ukupno (N=417)	VPŠ (N=141)	Studenti drugih studijskih programa (N=276)
Rod *	M	33,1	73,8	12,3
	Ž	66,9	26,2	87,7
Dob		M=25,19 SD=5,39	M=30 (21-42) SD=4,70	M=22,7 (18-50) SD=3,88
Grad studiranja			100% Zagreb	34,8% Osijek; 11,2%Rijeka; 5,1% Split; 48,9% Zagreb
Homoseksualni prijatelji/poznanici *	Da	48,1	20,7	62,0
	Ne	51,9	79,3	38,0
Temeljno političko opredjeljenje/uvjerenje *	Ekstremno liberalna	3,1	1,4	4,0
	Liberalna	39,7	17,1	51,1
	Umjereno liberalna	22,6	17,1	25,4
	Umjerena	13,7	40,7	0,0
	Umjereno konzervativna	14,9	15,7	14,5
	Konzervativna	4,8	5,7	4,3
	Ekstremno konzervativna	1,2	2,1	0,7
Religija (binarne varijable)	Katolicizam	42,8	41,4	43,5
	Kršćanstvo *	46,9	58,6	40,9
Prisustvovanje vjerskim službama **	Skoro nikada	47,2	44,4	48,8
	Jednom mjesečno	21,9	28,9	17,5
	Dva do tri puta mjesečno	10,5	12,6	9,2
	Jednom tjedno	17,3	11,9	20,7

* $p < 0,01$; ** $p < 0,05$

Instrument

U istraživanju se koristi Herekova (1984) Skala stavova prema lezbijkama i gej muškarcima koja se smatra jednim od najznačajnijih instrumenata u ispitivanju stavova prema homoseksualnim osobama (Moral de la Rubia i Valle de la O., 2013; Barrientos i Cardenas, 2012; Yu, Xiao i Xiang, 2011; Rosik, 2007). Skala se sastoji od ukupno 20 čestica koje su strukturirane kroz dvije subskale – 10 čestica mjeri stavove prema lezbijkama (ATL) (primjer čestice: „Lezbijke se jednostavno ne mogu uklopiti u naše društvo.“) i 10 čestica mjeri stavove prema gej muškarcima (ATG) (primjer čestice: „Mislim da su muški homoseksualci odvratni.“). Stavovi se mjere na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva. Sedam čestica se obrnuto kodira (3 na skali stavova prema lezbijkama i 4 na skali stavova prema gej muškarcima), rezultat se računa za svaku skalu i za skalu ukupno zbrajanjem rezultata na česticama. Viši rezultat ukazuje na negativnije stavove prema homoseksualnim osobama, tj. veće predrasude. Rezultati na skalama nisu direktno usporedivi. Instrument je preveden i validiran u različitim zemljama i pokazuje dobre mjerne karakteristike. Herek (1998) navodi kako skala pokazuje visoke razine unutarne pouzdanosti sa Cronbachovom alfa višom od 0,85 za skale i 0,90 za ukupnu skalu na uzorcima studenata. Dobra pouzdanost skale je potvrđena i u ovom istraživanju – Cronbachov alfa za cijelu skalu u ukupnom uzorku iznosi 0,95 (za uzorak studenata VPŠ 0,93), za skalu prema lezbijkama 0,88 (za uzorak studenata VPŠ 0,85) te za skalu prema gej muškarcima 0,94 (za uzorak studenata VPŠ 0,93). Korelacija između skala u ukupnom uzorku je 0,53 ($p < ,01$) (u uzorku studenata VPŠ 0,64, $p < ,01$).

Osim Skale stavova prema homoseksualnim osobama, analizirani su podaci o spolu, dobi, godini studija, osobnom kontaktu sa osobama homoseksualne orijentacije, političkom opredjeljenju i religioznosti (značaj religije i prisustvovanje vjerskim službama). Osobni kontakt je analiziran pitanjem „Je li netko od Vaših prijatelja ili poznanika homoseksualne orijentacije“ (1. da, 2. ne), političko opredjeljenje pitanjem „Kako biste opisali Vašu temeljnu političku orijentaciju / uvjerenja“ (1. ekstremno liberalna, 2. liberalna, 3. umjereno liberalna, 4. umjerena, 5. umjereno konzervativna, 6. konzervativna, 7. ekstremno konzervativna), značaj religije pitanjem „Do koje mjere religija ima ulogu u vašem životu“ (1. uopće nema ulogu, 2. ne veliku ulogu, 3. priličnu ulogu, 4. veliku ulogu), a prisustvovanje vjerskim službama pitanjem „Koliko često prisustvujete vjerskim službama“ (1.

nisam religiozan/na, 2. skoro nikada, 3. jednom mjesečno, 4. dva do tri puta mjesečno, 5. jednom tjedno, 6. češće od jednom tjedno).

Osim deskriptivne statistike, za postizanje ciljeva istraživanja je korišten t- test za nezavisne uzorke i standardna regresijska analiza.

REZULTATI I RASPRAVA

Za potrebe dobivanja odgovora na pitanje postojanja razlika u stavovima prema homoseksualnim osobama između studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa, napravljen je t- test na svim česticama i na prosječnim rezultatima na skalama (zbrojeni su rezultati na svakoj pojedinoj skali i ukupan rezultat je podijeljen s brojem čestica). Za skalu stavova prema lezbijkama (ATL) se rezultati kreću u rasponu od 1 do 4,90, a za gej muškarce (ATG) od 1 do 5. Viši rezultati znače negativnije stavove. Rezultati pokazuju postojanje statistički značajnih razlika između studenata Visoke policijske škole i studenata drugih studijskih programa na svima analiziranim tvrdnjama (Tablica 2) i na skalama (Tablica 3) na način da studenti Visoke policijske škole imaju negativnije stavove čime se potvrđuje postavljena hipoteza. Na taj način rezultati ovog istraživanja potvrđuju rezultate nekolicine stranih istraživanja o negativnijim stavovima studenata koji svoju karijeru vide u neposrednom provođenju zakona („law enforcement“). Naravno, u promišljanju navedenog rezultata treba imati na umu obilježja uzorka, tj. činjenicu da su u uzorku studenata VPŠ dominantno zastupljeni muškarci te stariji sudionici koji već rade u MUP-u RH. Daljnje ograničenje mogućnosti generalizacije ovih rezultata leži u metodološkim značajkama provođenja istraživanja – dok su studenti VPŠ anketirani u formatu papir-olovka na početku nastave (iz razloga vremena dovoljnog za anketiranje studenata nije bilo moguće dijeljenje studenata u grupe što bi omogućilo veću fizičku udaljenost studenata koji popunjavaju upitnik što bi omogućilo veću iskrenost sudionika), studenti drugih studijskih programa su popunjavali anketu u online formatu što na neki način podrazumijeva veću osjetljivost studenata za istraživane teme.

Tablica 2. Razlike u stavovima studenata prema lezbijkama i gej muškarcima (relativne frekvencije, aritmetičke sredine, standardne devijacije i rezultati t-testa na tvrdnjama)

Tvrdnje	N	% odgovora					M	SD	t-test	
		1	2	3	4	5				
		ATL Stavovi prema lezbijkama								
Lezbijke se jednostavno ne mogu uklopiti u naše društvo.	VPŠ	140	32,9	22,1	34,3	6,4	4,3	2.27	1.118	t=5.20
	Drugi	276	59,8	22,5	9,8	5,4	2,5	1.68	1.023	p<.01
Ženska homoseksualnost ne smije biti razlog za diskriminaciju na poslu u bilo kojoj situaciji.*	VPŠ	141	3,5	3,5	14,9	31,9	46,1	4.13	1.030	t=5.47
	Drugi	276	4,3	0,4	2,9	8,3	84,1	4.67	.908	p<.01
Ženska homoseksualnost je štetna za društvo jer ruši prirodnu podjelu među spolovima.	VPŠ	141	23,4	22,0	38,3	9,9	6,4	2.54	1.143	t=8.20
	Drugi	276	68,5	13,0	9,1	7,2	2,2	1.62	1.057	p<.01
Trebaju ublažiti zakone koji reguliraju privatno sporazumno lezbijsko ponašanje.*	VPŠ	137	13,1	8,0	59,9	15,3	3,6	2.88	.948	t=-5.47
	Drugi	276	8,3	5,8	39,9	22,8	23,2	3.47	1.155	p<.01
Ženska homoseksualnost je grijeh.	VPŠ	140	36,4	19,3	27,9	9,3	7,1	2.31	1.253	t=5.36
	Drugi	276	73,6	7,6	8,0	4,3	6,5	1.63	1.201	p<.01
Rastući broj lezbijki ukazuje na pad morala ljudi ove zemlje.	VPŠ	141	30,5	18,4	34,8	9,2	7,1	2.44	1.215	t=7.63
	Drugi	276	74,3	9,1	10,1	2,9	3,6	1.53	1.032	p<.01
Ženska homoseksualnost sama po sebi nije problem, no što društvo čini s tim može biti problem.*	VPŠ	140	8,7	9,3	35,7	35,7	13,6	3.42	1.025	t=-3.65
	Drugi	276	5,1	7,6	18,5	36,6	32,2	3.86	1.116	p<.01
Ženska homoseksualnost je prijatnija mnogim našim osnovnim društvenim institucijama.	VPŠ	141	30,5	24,1	37,6	5,0	2,8	2.26	1.038	t=6.90
	Drugi	276	70,3	14,1	9,1	5,1	1,4	1.53	.955	p<.01
Ženska homoseksualnost je niži (inferiorni) oblik seksualnosti.	VPŠ	141	27,7	16,3	44,7	8,5	2,8	2.43	1.071	t=8.12
	Drugi	276	73,6	9,1	11,2	2,5	3,6	1.54	1.032	p<.01
Lezbijke su bolesne.	VPŠ	141	41,8	20,6	29,1	2,1	6,4	2.11	1.169	t=6.74
	Drugi	276	81,9	6,2	6,9	4,3	0,7	1.36	.847	p<.01

*obrnuto kodirane tvrdnje u izračunu ukupnog rezultata na skali

Tablica 2. Razlike u stavovima studenata prema lezbijkama i gej muškarcima (relativne frekvencije, aritmetičke sredine, standardne devijacije i rezultati t-testa na tvrdnjama)

Tvrdnje	N	% odgovora					M	SD	t-test	
		1	2	3	4	5				
		ATG Stavovi prema gej muškarcima								
Muškim homoseksualnim parovima treba dozvoliti da usvajaju djecu isto kao i heteroseksualnim.*	VPŠ	141	57,4	16,3	15,6	7,1	3,5	1.83	1.146	t=-11.26
	Drugi	276	20,3	7,6	23,6	17,8	30,8	3.31	1.486	p<.01
Mislim da su muški homoseksualci odvratni.	VPŠ	139	16,5	15,8	38,1	8,6	20,9	3.01	1.324	t=10.58
	Drugi	276	69,9	10,1	10,9	5,1	4,0	1.63	1.112	p<.01
Muškim homoseksualcima ne bi trebalo dozvoliti da predaju u školi.	VPŠ	141	24,1	27,0	31,9	6,4	10,6	2.52	1.228	t=10.58
	Drugi	276	86,2	4,7	4,7	1,4	2,9	1.30	.861	p<.01
Muška homoseksualnost je perverzna.	VPŠ	141	14,9	10,6	35,5	19,1	19,9	3.18	1.291	t=12.45
	Drugi	276	68,8	10,5	12,3	3,3	5,1	1.65	1.132	p<.01
Kao i u drugim vrstama, muška homoseksualnost je prirodno izražavanje seksualnosti u ljudskoj vrsti.*	VPŠ	140	24,3	16,4	42,9	10,0	6,4	2.58	1.151	t=-10.60
	Drugi	276	8,7	5,8	15,2	23,2	47,1	3.94	1.281	p<.01
Ako muškarac ima homoseksualne osjećaje, treba napraviti sve što je u njegovoj moći da ih prevlada.	VPŠ	141	14,9	14,2	51,8	7,1	12,1	2.87	1.133	t=10.72
	Drugi	276	68,5	14,5	8,0	4,0	5,1	1.63	1.116	p<.01
Ne bih bio previše uzrujan kada bih saznao da mi je sin homoseksualac.*	VPŠ	140	42,1	23,6	23,6	8,6	2,1	2.05	1.095	t=-11.39
	Drugi	276	9,4	17,0	21,4	25,4	26,8	3.43	1.301	p<.01
Homoseksualno ponašanje između dva muškarca je jednostavno pogrešno.	VPŠ	141	12,1	10,6	35,5	19,1	22,7	3.30	1.269	t=11.59
	Drugi	276	64,9	13,8	8,3	5,1	8,0	1.78	1.268	p<.01
Ideja homoseksualnih brakova mi je smiješna.	VPŠ	140	10,7	10,7	36,4	11,4	30,7	3.41	1.313	t=10.34
	Drugi	276	61,2	10,9	10,9	6,5	10,5	1.94	1.390	p<.01
Muška homoseksualnost je jednostavno drugačiji oblik životnog stila koji ne treba osuđivati.*	VPŠ	141	16,3	9,9	32,6	27,0	14,2	3.13	1.258	t=-9.90
	Drugi	276	4,7	4,3	8,7	19,2	63,0	4.32	1.105	p<.01

*obrnuto kodirane tvrdnje u izračunu ukupnog rezultata na skali

Prosječni rezultat na ATL skali je 2,67 kod studenata VPŠ te 2,28 kod studenata drugih studijskih programa, što svjedoči o relativnoj niskoj razini predrasuda prema ženama homoseksualne orijentacije.

Ukupni prosječni rezultat na ATG skali je 2,79 kod studenata VPŠ, odnosno 2,49 kod studenata drugih studijskih programa, no to ne svjedoči o negativnijim stavovima sudionika prema gej muškarcima iz razloga što rezultati nisu direktno usporedivi. Rezultat na ATG skali je viši od onoga koji navode Etchezahar i sur. (2016) u svom uzorku studenata iz Argentine.

Tablica 3. Razlike u stavovima studenata prema lezbijkama (ATL) i gej muškarcima (ATG) (aritmetičke sredine, standardne devijacije i rezultati t-testa na skalama)

Skale	VPŠ			Studenti drugih studijskih programa			t-test
	N	M	SD	N	M	SD	
ATL	135	2,67	,624	276	2,28	,529	t=6,18 p<,01
ATG	138	2,79	,424	276	2,49	,345	t=7,165 p<,01

Za ostvarenje drugog cilja ovog rada, a zbog često isticanog zajedničkog varijabiliteta korelata stavova prema homoseksualnim osobama, napravljena je standardna regresijska analiza kojom se ocjenjuje prediktivna snaga svakog pojedinačnog obilježja. Premda je fokus ovog rada na stavovima studenata VPŠ, analiza je napravljena i na uzorku studenata drugih studijskih programa kako bi se utvrdilo eventualno postojanje razlika u prediktorima stavova prema homoseksualnim osobama.

Prije provedbe regresijske analize, provjerena je normalnost distribucije varijabli. Indeksi simetričnosti i spljoštenosti te testiranje normaliteta distribucija varijabli ukazuju na odstupanje od normalne distribucije (pozicioniranje sudionika na pozitivnijem dijelu skale), no Tabaschnik i Fidell

(2007) naglašavaju kako narušena normalnost distribucija ne mora biti prepreka za provođenje regresijske analize u slučaju asimetričnosti distribucija u jednom smjeru.

Provjerene su i korelacije planiranih prediktorskih sa kriterijskim varijablama te međusobne korelacije između prediktorskih varijabli (Tablica 4).

Kod studenata VPŠ rod nije statistički značajno povezan sa stavom prema lezbijkama, a vjerske službe nisu statistički značajno povezane sa stavom prema gej muškarcima. Kod studenata drugih studijskih programa dob nije statistički značajno povezana sa stavovima prema lezbijkama te sa stavovima prema gej muškarcima. Prediktorske varijable koje nisu statistički značajno povezane s kriterijskim varijablama u pojedinim uzorcima nisu uvrštene u regresijsku analizu. U analize nije uvrštena ni prediktorska varijabla vjerske službe zbog visoke korelacije (0,762) s varijablom religije (važnost religije u životu) te je stoga uvrštena samo varijabla važnosti religije u životu.

Tablica 4. Korelacije prediktorskih i kriterijskih varijabli u uzorku studenata VPŠ (iznad dijagonale) i ostalih studenata (ispod dijagonale)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. ATL	–	,638**	,049	-,286**	,259**	,251**	,232**	,263**
2. ATG	,891**	–	,347**	-,267**	,225**	,370**	,194*	,131
3. Spol	,221**	,269**	–	,095	,213*	,142	-,144	-,203*
4. Dob	-,089	-,061	,253**	–	,037	-,074	-,178*	-,220*
5. Kontakt	,218**	,253**	,115	,023	–	,036	,035	,079
6. Politika	,556**	,629**	,174**	-,030	,163**	–	,251**	,172*
7. Religija	,424**	,493**	,000	-,091	,137*	,533**	–	,564**
8. Vjerske službe	,435**	,550**	,103	-,137*	,125	,471**	,762**	–

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Rezultati standardne regresijske analize (Tablice 5. i 6.) pokazuju kako analizirane varijable značajno doprinose objašnjenju varijance kriterijskih varijabli stava prema lezbijkama i stava prema gej muškarcima.

U odnosu na stavove prema lezbijkama, odabrane prediktorske varijable objašnjavaju 21,8% varijance u skupini studenata VPŠ te 35,4% varijance kod studenata drugih studijskih programa. Niža dob, ne postojanje osobnog kontakta s homoseksualnim osobama i konzervativnija politička uvjerenja prediktori su negativnijih stavova prema lezbijkama kod studenata VPŠ. Ti prediktori imaju najveći samostalni doprinos objašnjenju varijance za ovu kriterijsku varijablu. Dobiveni rezultati o negativnijim stavovima studenata niže dobi prema lezbijkama potvrđuje rezultate istraživanja Hebl, Law i King (2010). Rezultati o osobnom kontaktu i političkim uvjerenjima u skladu su sa rezultatima brojnih drugih istraživanja koja govore o negativnijim stavovima prema osobama homoseksualne orijentacije kod onih koji nemaju osobni kontakt (poznika, prijatelja) s osobama homoseksualne orijentacije (Herek i Glunt, 1993; Herek i Capitanio, 1996; Lyons, DeValve i Garner, 2008; Brown i Henriquez, 2008; Swank i Raiz, 2010; Miller i Kim, 2012; Kozjak Mikić i Petković, 2015) te onih konzervativnijih političkih uvjerenja (Etchezahar i sur., 2016; Harper, 2007; Shackelford i Besser, 2007; Brown i Henriquez, 2008; DeRosa i Kochurka, 2006; Yang, 1998; Miller i Kim, 2012).

Kod studenata drugih studijskih programa su muški rod, ne postojanje osobnog kontakta s homoseksualnim osobama, konzervativnija politička uvjerenja i veća važnost religije u životu prediktori negativnijeg stava prema lezbijkama sa značajnim samostalnim doprinosom objašnjenja varijance za ovu kriterijsku varijablu.

Negativniji stavovi muškaraca prema osobama homoseksualne orijentacije od žena se često ističu u istraživanjima, što je posebice izraženo u odnosu na stavove prema gej muškarcima, dok se u odnosu na lezbijke nalazi veća tolerantnost. Interesantno je da kod studenata VPŠ rod nije bio značajno povezan s kriterijskom varijablom stava prema lezbijkama (zbog čega nije ni uvršten u regresijsku analizu), dok se kod studenata drugih studijskih programa muški rod pojavljuje kao značajan prediktor negativnog stava prema lezbijkama.

Veći značaj religije u osobnom životu se pojavljuje kao značajan prediktor negativnog stava prema lezbijkama kod studenata drugih studijskih programa, ali ne i kod studenata VPŠ.

Tablica 5. Rezultati standardnih regresijskih analiza za stav prema lezbijkama u uzorcima studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa

Prediktorske varijable	Studenti VPŠ (N=135)		Studenti drugih studijskih programa (N=276)	
	β	t	β	t
Spol			,136	2,740**
Dob	-,259	-3,251**		
Kontakt	,257	3,286**	,109	2,204*
Politika	,190	2,351*	,414	7,049**
Religija	,129	1,569	,188	3,255**
UKUPNI MODEL				
R	,467		,364	
R²	,218**		354**	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; β – standardizirani regresijski koeficijent; R – koeficijent multiple korelacije; R² – koeficijent multiple determinacije

Rezultati regresijske analize sa kriterijskom varijablom stavova prema gej muškarcima, provedeni na uzorku studenata VPŠ pokazuju kako odabrane prediktorske varijable objašnjavaju 33,7% varijance kriterijske varijable. Muški rod, niža dob, ne postojanje osobnog kontakta sa homoseksualnim osobama i konzervativnija politička uvjerenja su značajni samostalni prediktori objašnjenja varijance stava prema gej muškarcima.

Rezultati iste analize provedene na uzorku studenata drugih studijskih programa pokazuje kako analizirane prediktorske varijable objašnjavaju veći postotak varijance, tj. 47,9% varijance stavova prema gej muškarcima. Sve prediktorske varijable pokazuju značajan samostalni doprinos objašnjenju varijance stava prema gej muškarcima. Predznaci koeficijenata pokazuju kako su muški

rod, ne postojanje osobnog kontakta sa homoseksualnim osobama, konzervativnija politička uvjerenja i veći značaj religije u životu prediktori negativnijeg stava prema gej osobama.

Muški rod se, kako je i prethodno navedeno (Mušica i sur., 2013; Etchezahar i sur., 2016; Kozjak Mikić i Petković, 2015) često navodi kao prediktor negativnog stava prema gej osobama, što je potvrđeno i u ovom istraživanju, kako kod studenata VPŠ, tako i kod studenata drugih studijskih programa.

Kao i u rezultatima u odnosu na stav prema lezbijkama, značaj religije u osobnom životu se pokazuje značajnim prediktorom negativnijeg stava prema gej muškarcima kod studenata drugih studijskih programa, ali ne i kod studenata VPŠ.

Ukupno gledano, može se zaključiti kako je uvodno postavljena hipoteza djelomično potvrđena: za objašnjenje stavova prema lezbijkama su značajni prediktori dob, kontakt i politika (kod studenata VPŠ) te spol, kontakt, politika i religija (kod studenata drugih studijskih programa), a za objašnjenje stavova prema gej muškarcima su značajni prediktori spol, dob, kontakt i politika (kod studenata VPŠ) te spol, kontakt politika i religija (kod studenata drugih studijskih programa). Interesantno je da se kod studenata VPŠ religija nije pokazala značajnim prediktorom stavova prema lezbijkama i gej muškarcima, za razliku od studenata drugih studijskih programa.

Dobiveni rezultati o prediktorima stavova prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata VPŠ ukazuju na moguća područja djelovanja. Značajni prediktori stavova prema lezbijkama i gej muškarcima su dob, kontakt i politika. Prediktori kontakta i politike mogu biti adresirani u okviru obrazovnih sadržaja. U okviru predmeta koji obrađuju ljudska prava i zaštitu ljudskih prava manjina mogu biti pozvani stručnjaci (predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava LGBT osoba) koji mogu dodatno senzibilizirati studente za pitanja zaštite ljudskih prava osoba drugačije seksualne orijentacije. Podatak o prediktivnoj vrijednosti političkih uvjerenja ukazuje na značaj naglašavanja profesionalnosti u policijskom postupanju koja podrazumijeva provođenje zakonskih normi o zaštiti prava manjinskih grupa u društvu, bez obzira na osobne stavove.

Tablica 6. Rezultati standardnih regresijskih analiza za stavove prema gej muškarcima u uzorku studenata VPŠ i ostalih studenata

Prediktorske varijable	Studenti VPŠ (N=135)		Studenti drugih studijskih programa (N=276)	
	β	t	β	t
Spol	,318	4,211**	,175	3,900**
Dob	-,261	-3,586**		
Kontakt	,152	2,080*	,127	2,837**
Politika	,270	3,591**	,452	8,513**
Religija	,120	1,581	,235	4,491**
UKUPNI MODEL				
R	,581		,692	
R²	,337**		,479**	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; β – standardizirani regresijski koeficijent; R – koeficijent multiple korelacije; R² – koeficijent multiple determinacije

OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Poput drugih istraživanja i ovo ima određena ograničenja koja treba uzeti u obzir prilikom generalizacije rezultata. Premda najveći broj studenata VPŠ već jesu policijski službenici, ove podatke ne možemo generalizirati u tom smislu obzirom da se radi o policijskim službenicima koji pohađaju visokoškolsko obrazovanje i ne predstavljaju sve policijske službenike. Bilo bi vrijedno provesti istraživanje stavova policijskih službenika prema osobama homoseksualne orijentacije na reprezentativnom uzorku obzirom da takvo još nije provedeno u Hrvatskoj, a temeljem kojeg bi se dobiveni rezultati analizirali u odnosu na razinu obrazovanja (pri čemu bi bilo interesantno provjeriti postojanje razlika u stavovima obzirom na razinu obrazovanja i razinu radnog mjesta, ali isto tako i obzirom i na vrstu studijskog programa koju su završili oni policijski službenici koji imaju visokoškolsko obrazovanje). Drugo ograničenje se odnosi na samu temu istraživanja koja spada u tzv. osjetljive teme pa se logično nameće pitanje davanja socijalno poželjnih odgovora. Nadalje,

anketiranje studenata VPŠ je, kako je već prethodno navedeno, realizirano u formatu „papir-olovka“ pri čemu studenti nisu popunjavali upitnik u manjim grupama pa je fizička blizina drugih mogla utjecati na iskrenost odgovaranja studenata. U nekom budućem istraživanju bi pitanje tehničke provedbe istraživanja trebalo biti pažljivo planirano.

S obzirom na značaj koji policijski službenici imaju u adekvatnom postupanju prema homoseksualnim osobama, bilo bi uputno analizirati količinu i kvalitetu sadržaja koja se u različitim obrazovnim formatima posvećuje pitanjima postupanja prema osobama drugačije seksualne orijentacije. Obzirom da i stavovi nastavnog osoblja mogu utjecati na odabir i način realizacije obrazovnih sadržaja po ovim pitanjima, bilo bi interesantno provesti i takvo istraživanje na Policijskoj akademiji kao jedinoj formalno – obrazovnoj ustrojstvenoj jedinici MUP-a RH⁸.

ZAKLJUČAK

U cijelom svijetu je prepoznato kako se tradicionalna uloga policije proširuje izvan održavanja mira i provođenja zakona na rješavanje problema, tehnološke inovacije, transnacionalni kriminalitet i strategije prevencije kriminaliteta (Paterson 2011). Istraživanja pozitivnih učinaka visokoškolskog obrazovanja na stavove policijskih službenika tijekom 70-ih godina su pokazala kako su sveučilišno obrazovani policijski službenici manje autoritarni od izvan-sveučilišno obrazovanih policijskih službenika i da s višom razinom postignutog obrazovanja vrijednosni sustav policijskih službenika postaje fleksibilniji, što se potvrđuje i u recentnijim istraživanjima (Lee i Punch, 2004; Hays, Regoli i Hewitt, 2007). Posebice se to pokazalo istinitim u slučaju poboljšanih stavova policijskih službenika prema manjinskim skupinama (Parker i sur, 1976) kao i u smislu etičnijeg i profesionalnijeg ponašanja (Roberg i Bonn, 2004). Također je utvrđeno kako se ne radi nužno o kriminološkim ili „criminal justice“ programima, već takva povezanost postoji bez obzira na područje sveučilišnog obrazovanja.

8 Na Policijskoj akademiji se realiziraju obrazovni programi svih razina obrazovanja – temeljni policijski tečaj, različiti programi dodatnog osposobljavanja i specijalizacije te visokoškolsko obrazovanje. Visokoškolsko obrazovanje (prediplomski i diplomski studij kriminalistike) spada u skupinu stručnih visokoškolskih programa.

Stavovi stručnjaka kaznenog pravosuđa prema homoseksualnim osobama su izuzetno važni jer doprinose stvaranju osjećaja povjerenja osoba drugačije seksualne orijentacije u voljnost države da implementira politike nediskriminacije i jednake pravde za sve. Policijski službenici su u tom smislu naročito važni iz razloga što su oni prvi predstavnici države s kojima osobe drugačije seksualne orijentacije dolaze u kontakt i često temeljem kvalitete tog kontakta donose zaključke o cijelom sustavu.

Svrha ovog istraživanja, koje je prvo istraživanje ove vrste u Hrvatskoj, je „otvaranje“ teme značaja osobnih stavova stručnjaka iz kaznenog pravosuđa prema homoseksualnim osobama, tj. svim osobama drugačije seksualne orijentacije. Istraživanje je imalo dva specifična cilja: 1. utvrditi postojanje razlike u stavovima prema homoseksualnim osobama između studenata Visoke policijske škole i studenata ostalih studijskih programa i 2. utvrditi doprinos roda, dobi, kontakta sa homoseksualnim osobama, temeljnog političkog opredjeljenja, značaja religije i prisustvovanja vjerskim službama u objašnjenju stavova prema lezbijkama i gej muškarcima kod studenata VPŠ i studenata drugih studijskih programa.

Dobiveni rezultati ukazuju na sljedeće:

Cilj 1:

- studenti Visoke policijske škole imaju negativnije stavove prema lezbijkama i gej muškarcima od studenata ostalih studijskih programa;

Cilj 2:

- niža dob, ne postojanje osobnog kontakta s homoseksualnim osobama i konzervativnija politička uvjerenja su značajni prediktori negativnijeg stava prema lezbijkama kod studenata VPŠ;
- muški rod, ne postojanje osobnog kontakta s homoseksualnim osobama, konzervativnija politička uvjerenja i veća važnost religije u životu su značajni prediktori negativnijeg stava prema lezbijkama kod studenata drugih studijskih programa;

- muški rod, niža dob, ne postojanje osobnog kontakta sa homoseksualnim osobama i konzervativnija politička uvjerenja su značajni prediktori negativnijeg stava prema gej muškarcima kod studenata VPŠ;
- muški rod, ne postojanje osobnog kontakta sa homoseksualnim osobama, konzervativnija politička uvjerenja i veći značaj religije u životu su značajni prediktori negativnijeg stava prema gej muškarcima kod studenata drugih studijskih programa.

Dobiveni rezultati mogu poslužiti za daljnju analizu, istraživanje i unapređenje implementacije postojećih nacionalnih politika u policijskom obrazovanju i postupanju, a u svrhu oživotvorenja slogana hrvatske policije „Sigurnost i povjerenje“. Također, dobiveni rezultati ukazuju na nužnost provođenja daljnjih istraživanja stavova i edukacije o suzbijanju diskriminacije osoba drugačije seksualne orijentacije kod studenata drugih studijskih programa (posebice pravnih fakulteta) koji zapošljavanjem postaju neposredni provoditelji politika i zakonskih normi.

LITERATURA

- Altemeyer, B. (1998). The older „authoritarian personality“. In Zanna, M. (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp.47-92). San Diego, CA: Academic Press.
- Balgač, I. (2014). Izvješće o provedenom istraživanju o samoprocjeni rodne osjetljivosti policijske prakse. Zagreb: MUP RH.
- Barrett, K., McWhirter, B. (2002). Counselor trainees' perception of clients based on client sexual orientation. *Counselor Education & Supervision*, 41(3), 219-232.
- Barrientos, J.E., Cardenas, M. (2012). A confirmatory analysis of the spanish language version of the Attitudes toward lesbians and Gay Men Scale (ATLG). *Universitas Psychologica*, 11(2), 579-586.
- Bassett, R.L., Kirnan, R., Hill, M., Schultz, A. (2005). SOAP: Validating the sexual orientation and practices scale. *Journal of Psychology and Christianity*, 24(2), 165-175.
- Belkin, A., McNichol, J. (2002). Pink and blue: Outcomes associated with the integration of open gay and lesbian personnel in the San Diego Police Department. *Police Quarterly*, 5(1), 63-95.
- Ben-Ari, A.T. (1998). An experimental attitude change: Social work students and homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 36(2), 59-71.
- Bernstein, M., Kostelac, C. (2002). Lavander and blue: Attitudes about homosexuality and behavior toward lesbians and gay men among police officers. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 18(3), 302-330.
- Bernstein, M., Wulff, S. (2014). Community policing, workplace structure and attitudes toward lesbians and gay men and their civil rights. *International Journal of Criminology and Sociology*, 3, 284-299.
- Bjerregaard, B., Lord, V.B. (2004). An examination of the ethical and value orientation of criminal justice stuents. *Police Quarterly*, 7(2), 262-284.

- Borić, R. (ur). (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Bosnić, Lj., Žegura, I., Jelić, M. (2013). Odnos doživljenog nasilja zbog seksualne orijentacije, traženja stručne pomoći i percipirane kvalitete života LGB osoba. U Kuterovac Jagodić, G., Erceg Jugović, I., Huić, A. (ur.) *21. dani Ramira i Zorana Bujasa: Sažeci priopćenja (78-78)*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Bourne, A., Reid, D., Hammond, G., Weatherburn, P. (2010). *Waltham Forest LGBT matters: The need and experiences of lesbians, gay men, bisexual and trans men and women in Waltham Forest*. London, England: Sigma Research.
- Brown, M.J., Henriquez, E. (2008). Socio-demographic predictors of attitudes towards gay and lesbians. *Individual Differences Research*, 6(3), 193-202.
- Cannon, K. (2005). „Ain't no faggot gonna rob me!“ Anti-gay attitudes of criminal justice undergraduate majors. *Journal of Criminal Justice Education*, 16(2), 226-243.
- Cannon, K., Dirks-Linhorst, A. (2006). How will they understand if we don't teach them? The statues of criminal justice education on gay and lesbian issues. *Journal of Criminal Justice Education*, 17(2), 262-278.
- Cárdenas, M., Barrientos, J. (2008). The attitudes toward lesbians and gay men scale (ATLG): Adaptation and testing the reliability and validity in Chile. *Journal of Sex Research*, 45(2), 140-149.
- Cluse-Tolar, T., Lambert, E., Ventura, L., Pasupuleti, S. (2004). The views of social work students toward gay and lesbian persons. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 17(3), 59-84.
- Dantzker, M.L., Eisenman, R. (2007). Sexual attitudes of criminal justice college students: Attitudes toward homosexuality, pornography, and other sexual matters. *American Journal of Psychological Research*, 3(1), 43-48.
- DeRosa, N., Kochurka, K. (2006). Implement culturally competent healthcare in your workplace. *Nursing Management*, 37(19), 18-26.

- Duckitt, J., Sibley, C.G. (2010). Personality, ideology, prejudice, and politics: A dual-process motivation model. *Journal of Personality*, 78(6), 1861-1894.
- Dwyer, A. (2011). „It’s not like we’re going to jump them“: How transgressing heteronormativity shapes police interactions with LGBT young people. *Youth Justice*, 11(3), 203-220.
- Etchezahar, E., Ungaretti, J., Gascó, V.P., Brusino, S. (2016). Psychometric properties of the Attitudes toward gay men scale in Argentinian context: The influence of sex, authoritarianism, and social dominance orientation. *International Journal of Psychological Research*, 9(1), 21-29.
- FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) (2014). European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey: main results. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Fradella, H.F., Owen, S.S., Burke, T.W. (2009). Integrating gay, lesbian, bisexual, and transgender issues into the undergraduate criminal justice curriculum. *Journal of Criminal Justice Education*, 20(2), 127-155.
- Gerstenfeld, P. (2004). *Hate crimes: Causes, control, controversies*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Harper, C. (2007). *Intersex*. NY, USA: Berg Publishers.
- Hays, K., Regoli, R., Hewitt, J. (2007). Police chiefs, anomia and leadership. *Police Quarterly*, 10(1), 3-22.
- Hebl, M., Law, C., King, E.B. (2010). Heterosexism. In Dovidio, J. (Ed.), *The handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Herek, G.M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the United States: prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1), 54-74.
- Herek, G.M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 19-22.

- Herek, G.M. (1994). Assessing attitudes toward lesbians and gay men: A overview of empirical research with the ATLG scale. In Greene, B., Herek, G.M. (Eds.). *Lesbian and gay psychology* (pp. 206-228), Thousand Oaks, CA: Sage
- Herek, G.M. (1984). Attitudes toward lesbians and gay men: a factor analytic study. *Journal of Homosexuality*, 10(2), 39-51.
- Herek, G.M., Capitanio, J. (1996). „Some of my best friends“. Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexual attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 412-424.
- Herek, G.M., Cogan, J.C., Gillis, J.R. (2003). Victim experiences in hate crime based on sexual orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2), 319-339.
- Herek, G.M., Glunt, E.K. (1993). Interpersonal contact and heterosexuals' attitude toward gay men: Results from a national survey. *Journal of Sex Research*, 30(3), 239-244.
- Hewitt, E., Moore, L. (2002). The role of lay theories about the etiologies of homosexuality in attitudes toward lesbians and gay men. *Journal of Lesbian Studies*, 6(3-4), 59-72.
- Jackson, S. (2003). Sexuality, heterosexuality and gender hierarchy: Some reflections on recent debates. In Weeks, J., Holland, J & Waites, M. (Eds.) *Sexualities and Society: A Reader*. Cambridge: Polity, 69-83.
- Javaid, A. (2015). Police response to, and attitudes towards, male rape: Issues and Concerns. *Police Science and Management*, 17(2), 81-90.
- Juras, S. (Ur.) (2011). *Postupanje u slučajevima zločina iz mržnje nad LGBT osobama*. Zagreb: Lezbijska grupa Kontra i Iskorak – Centar za prava seksualnih i rodnih manjina.
- Katz-Wise, S., Hyde, J.S. (2012). Victimization experiences of lesbian, gay, and bisexual individuals: a meta-analysis. *Journal of Sex Research*, 49(2-3), 142-167.
- Kozjak Mikić, Z., Petković, D. (2015). Stavovi prema osobama istospolne seksualne orijentacije u sektoru zdravstva i policije. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(3), 437-463.

- Krieglstein, M. (2003). Heterosexism and social work. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 8(2-3), 75-91.
- Lee, M., Punch, M. (2004). Policing by degrees: Police officers' experience of university education. *Policing and Society*, 14(3), 233-249.
- Leonard, W., Mitschell, A., Patel, S., Fox, C. (2008). Coming forward: The underreporting of heterosexual violence and same sex partner abuse in Victoria. Monograph Series Number 69. Melbourne: The Australian Research Centre in Sex, Health & Society, La Trobe University.
- LeVay, S., Baldwin, J. (2012). *Human sexuality* (4th ed.). Sunderland, MA: Sinauer Associates, Inc.
- Loftus, B. (2008). Dominant culture interrupted: recognition, resentment and the politics of change in an English police force. *British Journal of Criminology* 48(6): 778-797.
- Loftus, J. (2001). America's liberalization in attitudes toward homosexuality, 1973 to 1998. *American Sociological Review*, 66(5), 762-782.
- Lyons, P.M., Anthony, C.M., Davis, K.M., Fernandez, K., Torres, A.N., Marcus, D.K. (2005). Police judgments of culpability and homophobia. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 1(1), 1-14.
- Lyons, P.M., DeValve, M.J., Garner, R.L. (2008). Texas police chiefs' attitudes toward gay and lesbian police officers. *Police Quarterly*, 11(1), 102-117.
- Miles-Johnson, T. (2013). LGBTI variations in crime reporting: how sexual identity influences decisions to call the Cops. *Sage Open*, April- June, 1-15. DOI: 10.1177/2158244013490707
- Miller, A.J. (2001). Student perceptions of hate crime. *American Journal of Criminal Justice*, 25(2), 293-305.
- Miller, S.L., Forest, K.B., Jurik, N.C. (2004). Lesbians in policing: Perceptions and work experiences within the "macho" cop culture. In N. Sokoloff & B. Price (Eds.), *Women and criminal justice* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

- Miller, H.A., Kim, B. (2012). Curriculum implications of anti-gay attitudes among undergraduate criminal justice majors. *Journal of Criminal Justice Education*, 22(2), 148-173.
- Miller, A.J., McDonald, D. (2011). Criminal justice department chairs' attitudes toward homosexuals and curricular issues. *Internet Journal of Criminology*, www.internetjournalofcriminology.com
- Moral de la Rubia, J., Valle de la O., A. (2013). About the subtle and the manifest in the ATLG scale. *Journal of Behavior, Health & Social Issues*, 5(2), 103-116.
- Mušica, T.T., Dumančić, M., Radoš, L., Davidović, N., Parmač Kovačić, M., Kamenov, Ž. (2013). Jesu li se u posljednjih 10 godina promijenili stavovi hrvatskih studenata o osobama homoseksualne orijentacije? U Kuterovac Jagodić, G., Erceg Jugović, I., Huić, A. (ur.) 21. dani Ramira i Zorana Bujasa: Sažeci priopćenja (79-79). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Myers, K., Forest, K., Miller, S. (2004). Officer friendly and the tough cop: Gays and lesbians navigate homophobia and policing. *Journal of Homosexuality*, 47(1), 17-38.
- Olivero, J.M., Murataya, R. (2001). Homophobia and university law enforcement students. *Journal of Criminal Justice Education*, 12(2), 271-281.
- Owen, S., Wagner, K. (2008). The specter of authoritarianism among criminal justice majors. *Journal of Criminal Justice Education*, 19(1), 30-53.
- Parker, L., Donnelly, M., Gerwitz, D., Marcus, J., Kowalewski, V. (1976). Higher education: Its impact on police attitudes. *The Police Chief*, 43(7), 33-35.
- Parrott, D.J., Adams, H.E., Zeichner, A. (2002). Homophobia: Personality and attitudinal correlates. *Personality and Individual Differences*, 32(7), 1269-1278.
- Paterson, C. (2011). Adding value? A review of the international literature on the role of higher education in police training and education. *Police Practice and Research*, 12(4), 286-297.
- Pikić, A. i Jugović, I., 2006., *Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja*. Zagreb: Kontra.

- Popov, M., Jurčić, M., Bandalo, A., Labavić, N. (2011). Priručnik o suzbijanju nasilja protiv LGBT osoba za policijske djelatnike/ce. Zagreb: Zagreb Pride i Centar za LGBT ravnopravnost
- Roberg, R., Bonn, S. (2004). Higher education and policing: Where are we now? *Policing: An International Journal of Policing Strategies and Management*, 27(4), 469-486.
- Rosik, L.C. (2007). Ideological concerns in the operationalization of homophobia, Part I: An analysis of Herek's ATLG – R Scale. *Journal of Psychology and Theology*, 35(2), 132-144.
- Ryan, S. (2000). Examining social workers' placement recommendations of children with gay and lesbian adoptive parents. *Families in Society*, 81(5), 517-528.
- Saulnier, C.F. (2002). Deciding who to see: Lesbians discuss their preferences in health and mental health providers. *Social Work*, 47(4), 355-365.
- Shackelford, T.K., Besser, A. (2007). Predicting attitudes toward homosexuality: Insights from personality psychology. *Individual Differences Research*, 5(2), 106-114.
- Smith, A. (2002). Homophobia in the halls of justice: Sexual orientation bias and its implications within the legal system: The complex uses of sexual orientation in criminal court. *American University Journal of Gender, Social Policy and the Law*, 11(1), 101-115.
- Swank, E., Raiz, L. (2010). Attitudes toward gays and lesbians among undergraduate Social work students. *Affilia*, 25(1), 19-29.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn & Bacon.
- Treas, J. (2002). How cohorts, education, and ideology shaped a new sexual revolution: American attitudes toward nonmarital sex, 1972-1998. *Sociological perspectives*, 45(3), 267-283.
- Ventura, L.A., Lambert, E.G., Bryant, M., Pasupuleti, S. (2004). Difference in attitudes towards gays and lesbians among criminal justice and non-criminal justice majors. *American Journal of Criminal Justice*, 28(2), 165-180.

Williams, M., Robinson, A. (2004). Problems and prospects with policing the lesbians, gay and bisexual community in Wales. *Policing and Society*, 14(3), 213-232.

Yang, A. (1998). *From wrongs to rights: Public opinion on gay and lesbian Americans moves toward equality*. Washington, DC: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute

Yu, Y., Xiao, S., Xiang, Y. (2011). Application and testing the reliability and validity of a modified version of Herek's Attitudes toward lesbians and gay men scale in China. *Journal of Homosexuality*, 58(2), 263-274.